
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

**PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE
IN THE CONTEXT OF MODERN CULTURE**

2022. VOL.14. ISSUE 2 (30)

Науковий журнал

Том 14 № 2(30) 2022

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE IN THE CONTEXT OF MODERN CULTURE

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)

2022. Vol. 14. Issue 2.

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

Засновник

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Філософія та політологія в контексті сучасної культури

Науковий журнал «Філософія та політологія в контексті сучасної культури» репрезентує результати досліджень з актуальних проблем філософії, політології та міжнародних відносин.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також аспірантів і студентів гуманітарних факультетів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Автор концепції, головний редактор:

Професор, д.філос.н., Олександр Токовенко, ДНУ ім.О.Гончара (Україна).

Головний редактор:

Проф., д. політ.н., Олексій Третьяк, ДНУ ім. О.Гончара (Україна).

Заступники голови редакційної колегії:

Проф., д.філос.н., Віктор Окорочков, ДНУ ім. О.Гончара (Україна);
Проф., д.політ.н., Віталій Кривошеїн, ДНУ ім. О.Гончара (Україна);

Проф., д. політ.н., Ігор Іщенко, ДНУ ім. О.Гончара (Україна).

Відповідальний секретар редакційної колегії:

Доц., к.філос.н., Вікторія Вершина, ДНУ ім. О.Гончара (Україна).

Члени редакційної колегії:

Проф., д.філос.н., Юлія Шабанова, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Україна);

Проф., д.філос.н., Тетяна Павлова, ДНУ ім. О.Гончара (Україна);

Професор, Кен Робертс, Ліверпульський університет (Великобританія);

К.філос.н., Сергій Тройцький, Естонський літературний музей (Естонія);

Проф., доктор політ.н., Тетяна Сидорук, Національний університет «Острозька академія» (Україна);

Проф. Тереза Оболевич, Папський університет Іоанна Павла II в Кракові (Польща);

Проф., PhD, Деніел Епстайн, Техаський технологічний університет (США);

Проф., PhD, Ісик Куску Бонненфант, Близькосхідний технічний університет (Туреччина);

Проф., Ph.D, Янг Шин, Університет Центральної Оклахоми (США);

Проф., д.філос.н., Михайло Мінаков, Національний університет «Кієво-Могилянська академія» (Україна), Європейський університет Віадрина (Німеччина);

Проф., д.філос.н., Оксана Осетрова, ДНУ ім. О.Гончара (Україна);

Проф., PhD, Віктор Піроженко, Університет Мічиган (США).

Літературний редактор:

Доц., к.філол.н., Л.М.Ткач, Національна металургійна академія України (Україна).

Друкується за рішенням Вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, протокол №5 від 22.12.2022.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409 науковий журнал «Філософія та політологія в контексті сучасної культури» включено до категорії «Б» Переліку фахових видань України зі спеціальностей 033 Філософія, 052 Політологія, 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Philosophy and political science in the context of modern culture

Scientific Journal «Philosophy and political science in the context of modern culture» presents the results of researches on the issues of the day of Philosophy, Political Science and International Relations.

For researchers, academics and graduate students of humanities faculties.

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief, Author of the Concept:

Professor, Dr. Sc., O.S. Tokovenko, DNU (Ukraine).

Editor-in-Chief:

Prof., Dr. Sc., O.A. Tretiak, DNU (Ukraine);

Deputy Editors:

Prof., Dr. Sc., V. B. Okorokov, DNU (Ukraine);

Prof., Dr. Sc., V.V. Kryvoshein, DNU (Ukraine);

Prof., Dr. Sc., Ischenko I. V., DNU (Ukraine).

Executive Editor:

Assoc. Prof., PhD., V.A. Verzhyna, DNU (Ukraine).

Members of the editorial board:

Prof., Dr. Sc., Yu.O. Shabanova, National Technical University «Dnipro Polytechnic» (Ukraine);

Prof., Dr. Sc., T.S. Pavlova, DNU (Ukraine);

Emeritus Professor Ken Roberts FAcSS, School of Sociology and Social Policy, University of Liverpool (Great Britain);

PhD. Sergey Troitskiy, Senior Lecturer, Estonian Literary Museum (Estonia);

Professor, Dr. Sc., T.V. Sydoruk, The National University of Ostroh Academy (Ukraine);

Prof., Dr., Teresa Obolovitch, Pontifical University of John Paul II (Poland);

Prof., PhD. Daniel J. Epstein, Texas technical University (USA);

Assoc. Prof. Dr., Isik Kuscu-Bonnenfant, Middle East Technical University (Turkey);

Prof., Dr., Youngtae Shin, University of Central Oklahoma (USA);

Prof., Dr. Sc., M. A. Minakov, National University of «Kyiv-Mohyla Academy», European-University Viadrina Frankfurt (Oder) (Germany);

Prof., Dr. Sc., O.O.Osetrova, DNU (Ukraine);

Prof., PhD, V. V. Pyrozhenko, University of Michigan (США).

Literary editor:

Assoc. Prof., PhD, L.M.Tkach, National Metallurgical Academy of Ukraine (Ukraine).

Approved by the Decision of the Scientific Council of the Oles Honchar Dnipro National University, №5, 22.12.2022.

The Journal «Philosophy and political science in the context of modern culture» is included into the Ministry of Education and Science of Ukraine's list of professional publications - Philosophical science, Political science and International Relations, Social Communication and Regional Studies (17.03.2020 № 409).

Зміст / Content
Філософські науки / Philosophical Sciences

Борисова Т.В.

Філософські роздуми на тему про «страх Божий»

Borisova T.V.

Philosophical reflections on the «fear of God».....3-9

Михайлюк О.В., Вершина В.А.

Міф як спосіб означування

Mykhailiuk O.V., Vershyna V.A.

Myth as a Way of Meaning.....10-17

Осетрова О.О.

Соціальні аспекти суїцидальної проблематики у сучасному українському суспільстві

Osetrova O.O.

Social aspects of suicidal problems in modern Ukrainian society.....18-23

Павлусів Н.М.

Гарасим Смотрицький і Острозька Біблія: феномен інтелектуального лідерства в українському відродженні

Pavlusiv N.M.Harasym Smotrytskyi and the Ostrog Bible: the phenomenon of intellectual

leadership in the Ukrainian revival.....24-29

Політичні науки / Political Sciences

Воронова Т.В.

Особливості та чинники формування політичного іміджу держави у внутрішнього середовища в транзитивних демократіях

Voronova T.V.

Peculiarities and Factors of Formation of The Political Image of the State in the Internal Environment in Transitive Democracies.....30-36

Клячин А.К.

Перспектива парламентських виборів в Україні після війни: втілення положень нового виборчого кодексу чи консервування змішаної системи

Kliachyn A.K.

Prospects of Parliamentary Elections in Post-War Ukraine: Implementation of the Provisions of the New Election Code or Preservation of the Mixed System.....37-45

Ніколенко Ю.О.

Інститут політичних виборів: основні структурні елементи в умовах конкурентної демократії

Nikolenko Y.O.

The institution of political elections: main structural elements in the competitive democracy.....46-53

Окороков В.Б., Третяк О.А.

Безпеківі політичні комунікації: підходи до теоретичної демаркації

Okorokov V.V., Tretyak O.A.

Security Political Communications: Approaches to Theoretical Demarcation.....54-59

Твердохліб Ю.М.

Основні прорахунки у стратегії вищого військово-політичного керівництва Російської Федерації при плануванні та проведенні повномасштабного вторгнення на територію України

Tverdokhlib Yu.M.

The Main Miscalculations in The Russian Federation's Higher Military and Political Leadership's Strategy during planning and carrying out of a full-scale invasion to the territory of Ukraine.....60-66

Тесленко С.С., Ткач О.І.

Авторитаризм і демократія в Південно-Східній Азії: режимна динаміка в контексті «третьої хвилі» демократизації

Teslenko S.S., Tkach O.I.

Authoritarianism and Democracy in Southeast Asia: Regime Dynamics in the context of the 'Third Wave' of Democratization.....67-75

Хмельников А.О.

Інклюзивність локальної політичної спільноти: особливості та виклики формування

Khmelnikov A.O.

Inclusiveness of the Local Political Community: Features and Challenges of Formation.....76-82

Швец К.А.

Компаративний аналіз моделей публічної політики «Imperfect Democracies» на прикладі Литви та Польщі

Shvets K.A.

Comparative Analysis of Public Policy Models of «Imperfect Democracies» Using the Examples of Lithuania and Poland.....83-92

Міжнародні відносини / International Relationships

Відімска К.І., Кулешова К.І., Рижих В.І., Шаглі Г.І.

Прикладні аспекти суспільних комунікацій в міжнародних відносинах

Vidimska K.I., Kuleshova K.I., Ryzhykh V.I., Shagli G.I.

Applied Aspects of Public Communications in International Relations.....93-101

Головко І.К.

Нова публічна дипломатія в сучасному науковому дискурсі

Holovko I.K.

New Public Diplomacy in Modern Scientific Discourse

Дерещук Т.М., Струтинська Т.З., Романченко В.В.

Виклики на шляху до ефективної протидії кіберзлочинності в Європейському Союзі

Dereshchuk T.M., Strutynska T.Z., Romanchenko V.V.

Challenges on the Way to Effective Counteraction to Cybercrime in the European Union.....102-109

Коннова Н.О., Кузь О.М., Чешко В.Ф.

Механізм трансбіополітичного переходу у геополітиці

Konnova N.O., Kuz O.M., Cheshko V.F.

The Mechanism of Transbiopolitical Transition in Geopolitics.....119-129

Конопка Н.О.

«М'яка сила» як інструмент зовнішньої політики держави Кувейт

Конорка Н.О.

Soft Power as a Tool of Foreign Policy of the State of Kuwait.....130-140

Негіна В., Висоцький О.Ю.

Технології двосторонніх ізраїльсько-китайських відносин

Nichina V.R., Vysotskyi O.Y.

Technologies of Bilateral Israeli-Chinese Relations.....141-151

Пермінов В.О.

Можливості та фактори дезінтеграції сучасної Росії

Perminov V.O.

Possibilities and Factors of Disintegration of Modern Russia.....152-159

Чістякова І.М., Кривдіна І.Б.

Особливості британської політичної системи

Chistyakova I.N., Kryvdina I.B.

Features of the British Political System.....160-168

Наукове видання

**«Філософія та політологія в контексті сучасної культури»
«Philosophy and political science in the context of modern culture»**

Свідоцтво про держреєстрацію Серія КВ № 23204-13044ПР від 19.02.2018

Українською, англійською, російською мовами.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409 науковий журнал «Філософія та політологія в контексті сучасної культури» включено до категорії «Б» Переліку фахових видань України зі спеціальностей 033 Філософія, 052 Політологія, 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Журнал внесений у Перелік наукових фахових видань України з філософських наук - наказ МОН від 21.12.15 №1328 (зі змінами від 24.05.2018 №527)

Видається 2 рази на рік

Місцезнаходження редакції:

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010.
Телефон (056) 374- 98-66, 374-98-71
E-mail: phip@ukr.net

Редактори:

Оригінал-макет: Михайлюк О. О.

Дизайн обкладинки: Квітка Д.С.

Підписано до друку 28.12.2022 Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 19,53. Тираж пр. Зам. №355

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3а
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net, vidavn@ndu.edu.ua
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Ніна Олексіївна Коннова

Кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: nina.konnova@hneu.net,

Олег Миколайович Кузь

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університету імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: oleh.kuz@hneu.net,

Валентин Федорович Чешко

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: valentyn.cheshko@hneu.net,

Nina Konnova

PhD in Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of
International Relations, Political Science and
Practical Philosophy, Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7096-7714>

Oleh Kuz

D.Sc. (Philosophy), PhD (Sociology), Professor,
Head of the Department of International Relations,
Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1359-2466>

Valentin Cheshko

D.Sc. (Philosophy), PhD (Biology), Professor,
Professor of the Department of International
Relations, Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8414-9141>

УДК 327:321.8.573:141.155

МЕХАНІЗМ ТРАНСБІОПОЛІТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ У ГЕОПОЛІТИЦІ

Received 16 October 2022; revised 20 November 2022; accepted 12 December 2022

DOI: 10.15421/352230

Анотація

Постановка проблеми. Процес глобальної еволюції досяг епохи антропоцену. Цей факт практично одночасно породив одразу два кардинальні, нерозривно пов'язані між собою імперативи в ідеолого-світоглядному базисі сучасної цивілізації: по-перше, відчуття того, що нова геологічна епоха вимагає і принципово нових алгоритмів, що спрямовують практичну діяльність та її теоретичне осмислення, обґрунтування у всіх сферах політичної реальності, з неминучим виходом на рівень міжнародних відносин та геополітики; по-друге, зміст категорій АНТРОПОЦЕН і (ГЛОБАЛЬНА) КРИЗА перетинається настільки різноманітно і широко, що утворює практично нероздільну логічно і ментально амальгаму. **Метою** цієї публікації є виявлення власне політичних аспектів інтеграції нової біополітичної проблематики у життя сучасного соціуму. Зміст терміну біополітика нині не формалізовано остаточно. У нашій концепції біополітика визначається як процеси реалізації біовлади, тобто здатність (пряма чи опосередкована) владних структур соціуму контролювати та маніпулювати відправленням біологічних функцій окремих індивідуумів. На основі поєднання методів концептуального, дискурсивного та еволюційно-антропологічного аналізу (концепції еволюційної стратегії та культурно-екологічної ніші) виявляються можливі сценарії майбутнього розвитку політичного процесу на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. Досліджено механізм трансбіополітичного переходу – інклюзії цивілізаційної та біологічної еволюції у політичний процес. **У підсумку** формулюється зміст категорії «трансбіополітика» як основного елемента раціоналізації глобально-еволюційного процесу в світі, що глобалізується. Трансбіополітика у нашому розумінні є міжнародно-політичною проблематикою, пов'язаною з раціоналізацією глобального еволюційного

процесу. Технологізація глобального еволюційного процесу, вибір чинних технологічних проектів і форм їхнього інституційного забезпечення визначається, переважно, гео- та біополітичною мотивацією місцевих еліт та наявними в їх розпорядженні гуманітарними та іншими конвергентними технологіями.

Ключові слова: політика, геополітика, міжнародні відносини, біовлада, біополітика, трансбіополітика, глобальна еволюція, глобальна політика.

THE MECHANISM OF TRANSBIPOLITICAL TRANSITION IN GEOPOLITICS

Abstract

Problem Statement. The process of global evolution has entered the Anthropocene. This fact has almost simultaneously generated two cardinal, inseparable imperatives in the rapidly changing ideological and outlook basis of modern civilization. Firstly, the feeling that the new geological epoch also requires fundamentally new algorithms guiding practical activity and its theoretical comprehension, justification in all spheres of political reality, with inevitable exit to the level of international relations and geopolitics. Secondly, the content of the categories of ANTHROPOCEN and (GLOBAL) CRISIS overlap so diversely and widely that they form an almost inseparable logically and mentally amalgam. **The purpose** of this publication is to reveal the political aspects of the integration of new biopolitical issues into the life of modern society. The content of the term biopolitics is currently not formalized in a definitive form. In our concept, biopolitics is defined as the processes of implementing biopower; that is, the ability (direct or indirect) of the power structures of society to control and manipulate the performance of the biological functions of certain individuals. Based on a combination of methods of conceptual, discursive and evolutionary-anthropological analysis (the concepts of evolutionary strategy and cultural-ecological niche), possible scenarios for the future development of the political process at the domestic and international levels are identified. The mechanism of transbipolitical transition – the inclusion of civilizational and biological evolution in the political process – is investigated. **The conclusion** formulates the content of the category “transbiolitics” as the main element of rationalization of the global-evolutionary process in the globalizing world. Transbiolitics in our understanding is an international political problematic related to the rationalization of the global evolutionary process. Technologization of the global evolutionary process, the choice of implemented technological projects and forms of their institutional support is determined primarily by geo- and biopolitical motivation of local elites and humanitarian and other convergent technologies available to them.

Key words: politics, geopolitics, international relations, biopolitics, biopolitics, transbiopolitics, global evolution, global politics.

Постановка проблеми.

Процес глобальної еволюції вступив у епоху антропоцену. Людський фактор став головним у системі основних еволюційних трендів у доступній Розуму частині Космосу. Нова геологічна епоха вимагає і принципово нових алгоритмів, що спрямовують практичну діяльність та її теоретичне осмислення, обґрунтування у всіх сферах політичної реальності, з неминучим виходом на рівень міжнародних відносин та геополітики. Зміст категорій АНТРОПОЦЕН і (ГЛОБАЛЬНА) КРИЗА перетинаються настільки різноманітно і широко, що утворюють практично нероздільну логічно і ментально амальгаму.

Численні публікації останніх років, присвячені політичним аспектам ситуації антропоцену, вже в назві яких зустрічаються логічно пов'язані між собою «антропоцен», «криза», «політика», «міжнародні відноси-

ни» – тому підтвердження (див.: [Purdy 2015; Dryzek, Pickering 2018; Fremaux 2019; Dalby 2020; Rydström 2022] та ін.).

Метою цієї роботи є системне дослідження впливу ситуації, створеної новою епохою, на статистику та динаміку процесу глобалізації, насамперед, у аспекті коеволюційних відносин усередині тріади «геополітика – біополітика – міжнародні відносини» у мультикультурному контексті та на тлі прогресуючої технологізації біосфери.

Раніше [Кузь, Чешко 2021а] нами було проведено концептуальне дослідження розвитку технологічної цивілізації, що глобалізується, із залученням фактографії пандемії COVID-19 (інфекційного захворювання, що викликається коронавірусом SARS-CoV-2) та соціополітичних конфліктів використання конвергентних технологій. Було проаналізовано еволюційно-антропологічні витоки пере-

творення біополітики на системо-формуєчий фактор сучасної міжнародно-політичної ситуації. У нашій концепції біополітика окреслюється як процес реалізації біовлади, тобто здатність (пряма чи опосередкована) владних структур соціуму контролювати та маніпулювати відправленням біологічних функцій окремих індивідуумів [Чешко, Кузь 2019].

Виклад основного матеріалу.

Факт кризи сучасної цивілізації і, більше того, її вихід на рівень дискурсу політичного визнається у всіх формах дискурсу громадського (філософського, наукового, повсякденного). Апокаліптичні очікування та інтенція їх подолання стають трендом практичної політики, а отже, вектором цивілізаційної еволюції.

Цей феномен, за Гансом Йонасом, можна назвати «евристикою страху» [Йонас 2001]. Рівнодіюча між страхом перед фактором ризику та страхом перед очікуваними результатами заходів, що вживаються проти нього, визначає еволюційний ландшафт нашого майбутнього [Sterling-Folker et al. 2021]. Ковідна епідемія стала ще однією ілюстрацією цього феномену [Кузь, Чешко 2021а]. Вкрай емоційно цю закономірність описала Аннетт Фрейберг-Інан (Амстердамський університет, ЄС): «Протягом приблизно двадцяти років слова «криза», «безпрецедентна» та «нова» активно використовувалися у політичному дискурсі. Дослідники, політики, журналісти та громадяни, схоже, сприймають те, що привертає їхню увагу, як нове, навіть якщо це не так, і перебільшують очікуваний вплив цих нібито нових подій» [Sterling-Folker et al. 2021].

Починаючи з доповіді Римського Клубу Д.Медоуза та ін. у 1972 р., через енергетичну кризу 1973 р., пандемію ВІЛ-СНІД 1980-х, глобальне потепління 2000-х, пандемію коронавірусу 2020-2021 рр. техногенна глобальна цивілізація проходить через низку криз, що нашаровуються одна на одну, як невід'ємних атрибутів глобальної кризи антропоцену. Низка криз «випереджає наші традиційні концепції оцінки ризику, перегляду розрахунків на економічний успіх, розхитування геополітичного статус-кво» [Kelly 2019: 10].

Завдячуючи своїй «прив'язці» до кате-

горій РИЗИК та НЕБЕЗПЕКА, криза сучасної (технологічної, техногенної) цивілізації є трансдисциплінарною проблемою за визначенням. Базисний атрибут стабільної еволюційної стратегії *Homo sapiens* – виживання людства як біологічного виду – досягається шляхом перетворення реальності (середовища та власної тілесної організації та психіки), а не шляхом реактивної адаптивної зміни фізіологічного-соматичної основи [Чешко, Кузь 2019].

Із цієї еволюційно-антропологічної посылки випливає онтологічна – кантіанська – антиномія. Відображення реальності у свідомості розшаровується на дві автономні складові – фізичну та віртуальну: «СВІТ СУЩОГО (Світ, Як Він Є) versus СВІТ НАЛЕЖНОГО (Світ, Яким Він Повинен Бути)».

Це є початковою точкою онтології цивілізаційної кризи. У теорії ризику ця антиномія конкретизується або як дихотомія «РИЗИК versus НЕБЕЗПЕКА», або «РИЗИК versus НАДІЙНІСТЬ». При цьому більш логічним видається перший варіант: опозиція небезпеки (спонтанної загрози, що має об'єктивне, зовнішнє по відношенню до людини джерело) і ризику (побічного результату цілеспрямованої діяльності людини з перетворення реальності) найбільш виразно виявляє фундаментальний атрибут стабільної еволюційної стратегії. (Очевидно, вперше це зазначив Ніклас Луман [Luhmann 2017]).

У свою чергу, з опозиції «РИЗИК versus НЕБЕЗПЕКА» походить опозиція «КРИЗА versus КАТАСТРОФА (СТИХІЙНЕ ЛИХО)», тобто протиставлення радикальних трансформацій людинорозмірних систем внаслідок стереотипних та нормативно загальноприйнятих практик та політичних дій, які є їх причиною (криза), та руйнівних результатів накладання спонтанних об'єктивних природних процесів, що посилюються сформованим соціокультурним ландшафтом (лихо) [Barríos 2017].

Таке дослідження кризової фази цивілізаційної еволюції як передодня переходу до фази радикальних трансформацій її світоглядного базису передбачає поєднання кількох атрибутів та категорійно-термінологічних каркасів:

– по-перше, хронотопного, тобто обчис-

лення динаміки та співвідношення окремих проявів кризи у часі та просторі та, одночасно, багат шаровості, процесуальності та протиріччя між окремими її складовими;

– по-друге, трансбіополітичного, тобто обчислення диференційованих гендерних, економічних, правових тощо соціальних наслідків для окремих соціальних спільнот [Bergman Rosamond et al. 2020].

Звідси – багат шаровість і плюралізм пояснювальних парадигмальних моделей складних еволюціонуючих систем, що включають людину. При цьому виникає проблема редукціонізму – у таких системах виявлення причинних зв'язків для феноменів одного смислового шару має на увазі їх редукцію до феноменів смислового шару, що лежать нижче. Для парадигмальних моделей нижчого шару такі пояснення, у свою чергу, є просто емпіричним описом, що потребує власної редукції.

Проте, для коеволюціонуючих систем основні феномени різних смислових шарів є взаємообумовленими, розвиток кожного пояснює розвиток інших. Причина та наслідок обертаються. Іншими словами, еволюція людинорозмірних систем та стабільна еволюційна стратегія технологічної цивілізації описується коеволюційною потрійною спіраллю трьох модулів: ГЕНЕТИКА–КУЛЬТУРА–ТЕХНОЛОГІЯ.

Перетворення *Homo sapiens* на основний фактор еволюційного процесу низкою дослідників [Dryzek & Pickering 2018; Fremaux 2019] розцінюється як доказ того, що антропоцен є геологічною епохою «після природи»: майбутня історія Землі та навколоземного Космосу раціоналізується та технологізується, що рівнозначно суб'єктивізації еволюції як такої.

Насправді це не зовсім так. Технологія є раціональним використанням Законів Природи у якості інструментів цілеспрямованої трансформації віртуальної реальності Світу Належного у фізичну реальність Світу Суцього. Але використання чогось не рівнозначне його створенню. Природні та соціальні закономірності є об'єктивною даністю, що надає зворотного впливу як на цілі соціального та біологічного конструювання, так і на його засоби реалізації.

Паралельно розвитку сучасних технологій сформована в Епоху Просвітництва концепція доквілля людства як антагоністичного зіткнення об'єктивної Природи та раціоналізованої, а, отже, суб'єктивованої Культури стала виглядати усе більшим анахронізмом. У сучасних уявленнях про структуру культурно-екологічної ніші *Homo sapiens* відводиться дедалі більшого значення елементам, які знаходяться під спільною суперечливою дією об'єктивних законів природи (Біосфери) і раціональних, заснованих на системі ціннісних пріоритетів, технологічних інновацій (Техносфери). Показово, що епістемологічне відображення (власне поява терміна «етико-епістемологічні гібриди» [Potthast 2000; Lolas 2016]) наслідків цього сталося раніше, ніж спроби його включення до онтологічних схем [Нофу-Łuczaj, Blok 2019].

Для опису механізму таких гібридних структур ми використовуємо гіпотетичну концептуальну модель К.Гарбаріно [Garbarino 2022]. Відповідно до цієї моделі «деонтологічні оператори набувають свого значення через соціальні угоди, які генерують «особисті правила» (соціальні, моральні та юридичні), мають «ментальний зміст», що належить ширшому «нормативному розуму», розуму, який, очевидно, включає у себе будь-які варіанти вибору» [Garbarino 2022].

Значення цих, «гібридних» за визначенням, елементів на межі між етикою та епістемологією зростає, а їх (гібридів) еволюційна траєкторія стає все більш турбулентною залежно від цивілізаційно-культурно-історичного контексту. Зрештою, саме цей контекст визначає як спектр потенційних рішень, так і успіх чи невдачу у реалізації конкретних технологічних інновацій. Категорія «еволюційний успіх» виявляється невідворотно політизованою.

Диференціація адаптивного біополітичного ландшафту, що визначає траєкторію глобально-еволюційного процесу, починається зі світоглядного категоріального каркасу, тобто з визначення початкових абстрактних принципів. Початкова дихотомія протікає між західним (аналітичним за визначенням) та східним (синтетичним) варіантами онтології (для

останнього початкова антиномія Людина (Мікрокосм)/Природа (Макрокосм) є неприйнятною).

З цієї онтологічної дихотомії випливає ціннісно-цільова антиномія: технологічні схеми в умовах антропоцену мають на меті (1) збереження природного середовища, що забезпечує біологічне існування людства або (2) збереження гуманності, культурної складової людської природи в умовах того ж самого середовища проживання, що трансформується технологією. Перша установка домінує у сфері природознавства, друга – у гуманітарних науках трансатлантичної цивілізації [Bartha 2021].

Наступними сходами є дихотомія припустимих / неприпустимих методів досягнення цих цілей. Кінцевим етапом буде рівень прийнятних / неприйнятних з погляду політичної легітимності рішень. Глобалізація, як природний наслідок технологізації культурно-екологічної ніші Homo sapiens, актуалізується як збільшення пов'язаності, уніфікація відносин усередині та між фіксованими просторами територіальних держав / регіональних блоків, укладених відповідно до різних правил або форм суверенітету та особливостей соціокультурної еволюції [Dalby 2020].

Значення регіональної диференціації збільшується під час кризи, що веде до підвищення ролі регіональних політичних еліт за наявності посилення політичної турбулентності, викликаной зовнішніми причинами. Зовнішніми в даному контексті є фактори, які або безпосередньо впливають із природного сектору культурно-екологічної ніші, або є наслідком реалізації віддалених технологічних ризиків. У будь-якому випадку, турбулентність виникає у гібридній зоні між біо- та техносферою, тобто там, де вплив стійких, архетипічних культурних стереотипів найбільше виражений.

Вакцинація є, за суттю, першою у хронологічному списку біомедичних технологій. Саме тому соціокультурна та соціополітична історія застосування вакцинації та соціальної реакції на неї [Berman 2020] є, на наш погляд, найбільш ілюстративною у сенсі емпіричного підтвердження зазначеного вище. Рівень

вакцинації та колективного імунітету проти вірусу COVID-19 у популяції різняться між окремими країнами та регіонами у кілька разів навіть усередині Європейського континенту (дані листопада 2021 р.) [Our World in Data 2021]. Причиною є комплекс економічних, соціальних і організаційних чинників.

Але при цьому протистояння «антиваксерів» та «суперваксерів» давно набуло характеру політичного конфлікту [Hotez, 2020], а самі терміни стали міцним елементом культури, навіть на рівні мовної комунікації [Громенко et al. 2021]. «Антиваксерський рух», за загальноприйнятою думкою, міцно асоційований з ідеологією популізму [Berman 2020], апелює до усталених у часі культурних архетипів. Останні найчастіше пов'язані з негативним сприйняттям інновацій (одним із найдавніших і найстійкіших елементів «евристики страху», принаймні, у Західній культурі, є побоювання стороннього втручання у психосоматичну основу особистісної самоідентифікації).

Це робить подібні аргументи найбільш ефективними інструментами гуманітарних технологій вже за визначенням [Чешко, Кузь 2019]. Внаслідок цього подібного роду рухи – вже не маргінальні групи населення, їхній соціальний та політичний вплив зростає, наприклад, на пострадянському геополітичному просторі (РФ, Україна, Білорусь) [Кривчик, Накашидзе 2021; Горошко et al. 2021], де опір вакцинації виражено найбільшою мірою [Lazarus et al. 2021]. Тут інтенсифікація вакцинації пов'язана із жорсткими адміністративними заходами.

Утім, аналогічна закономірність характерна і для США [Latkin et al. 2021], звідки вона поширюється на Європу (за значної диференціації серед окремих європейських держав), Японію та інші «технологічно просунуті» та економічно розвинені країни, що тяжіють до неоліберальної моделі (див. огляд [CAREC Institute 2021]). Це явище відзначалося [De Figueiredo et al. 2020] вже напередодні коронавірусної пандемії (2015-2019 рр., опитування проводилося у 149 країнах).

Згідно з висновком Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (2019 р.), розширення впливу руху «антиваксерів» на менталітет

людства посідає 8-е місце серед 10 глобальних загроз здоров'ю сучасної цивілізації [World Health Organization 2019]. Причому це єдина зі списку загроз, що носить не екологічний, інфекційно-епідемічний чи соціально-економічний характер, а повністю відноситься до світоглядних установок, аналогічних релігійним догмам, тобто до сфери культури. Такі стереотипи сприйняття реальності слабо піддаються логічним та емпіричним аргументам.

Гуманітарні технології конструюють інформаційний простір, через управління емоційною сферою та поведінковими стереотипами модифікують громадську думку на користь політичної еліти. «*Постправада*» у поєднанні з технологією веде до «*Постдемократії*». Вільна конкуренція всередині електорату поступово витісняється домінуванням ідеологічних моделей у внутрішній політиці. Перетворення людини на об'єкт технологічного конструювання веде до зміни соціального статусу сучасної науки у технологічній цивілізації. Постакадемічна фаза її розвитку характеризується, зокрема, прогресуючою політизацією, до проявів якої відносяться [Reyes-Galindo 2021]:

– ціннісна оцінка не тільки теоретичних настанов, а й емпірично встановлених результатів наукових досліджень у вигляді політичних аргументів, зокрема – у етичній інтерпретації;

– успішна політична експлуатація універсальних культурно-психологічних стереотипів для обґрунтування / дискредитації наукових даних та науково-обґрунтованих технологій;

– девальвація впливу наукового знання на політику та суспільний дискурс;

– перманентне зростання ролі політичного лобіювання у вирішенні загальнозначущих соціальних проблем.

Таким є взаємний зв'язок між епістемологічним та соціо-/біополітичним контекстом розвитку процесу адаптації технологічної цивілізації (насамперед, у її неоліберальному варіанті) до умов кризи.

Ступінь політичної поляризації наближається до рівня, коли вона стає базовим атрибутом особистісного самовизначення як члена певної соціальної спільноти. Так, за ознакою

негативного ставлення до вакцинації ідентифікують себе за деякими даними від 8 до 22% жителів США, причому є деяка кореляція між цією ознакою та приналежністю до однієї з двох провідних політичних партій США [Motta et al. 2021].

Раніше ми продемонстрували аналогічну закономірність щодо імплікації інших технологій, зокрема ГМО [Чешко, Кузь, 2019]. Ту ж аналогію між соціальним сприйняттям дескриптивної обґрунтованості та етичною припустимістю цих технологій відзначають і деякі інші дослідники. Р.Бірд, наприклад, констатує, що прості заходи популяризації наукових знань та «грубе заперечення міфів» призводять до зворотних результатів. Як засіб протистояння міфологізованому скептицизму пропонується використання гуманітарних технологій, подібних до тих, що застосовуються сторонами у ході судового розгляду для впливу на присяжних [Bird 2020]. Це лише наголошує на технологізації глобального еволюційного процесу.

Тут також спостерігається явна геополітична диференціація щодо моделей, методів та цілей імплементації нових технологічних схем, об'єктом яких є складні еволюціонуючі системи, що включають людину [Schnurr, 2019]. Ця диференціація спостерігається не лише між державами та соціумами, що належать до різних культурно-цивілізаційних типів, подібних до США та Китаю, а й усередині одного й того ж цивілізаційного типу. Так, одним із найбільш ранніх прикладів є розбіжності в принципах та практиці правового контролю використання ГМ-продуктів у США та ЄС [Kuntz 2020; Hilbeck et al. 2020]. Причини мають комплексний характер і перебувають під спільним (очевидно, різноспрямованим та нелінійним) впливом багатьох факторів – «медіа-середовища, структури політичних можливостей, режимів соціального контролю знань та стратегій активістів» [Jia 2021: 188-191].

Відмінністю є згладжений характер біополітичних конфліктів. Однак це пояснюється відсутністю ознак гострої стадії реалізації ризику, що наближається до екзистенційного рівня, як у пандемії. Аналогічні висновки мо-

жуть бути застосовані до будь-яких сфер «технонауки», що належать до гібридної зони, де зустрічаються дескриптивно-науковий та публічно-аксіологічний дискурси (глобальне потепління, зелена енергетика та ін.).

Таким чином, перед нами – природна закономірність розвитку технологічної цивілізації на тлі переходу власне науки, як її основи, до фази постнекласичної, людинорозмірної технонауки з плинними межами між дескриптивним і аксіологічним дискурсами.

Зазначена цивілізаційна трансформація полягає у відносинах синергізму зі світоглядною трансформацією – переходом від модерністської філософії Проекту Просвітництва до постмодернізму Суспільства Ризику. У філософії постмодернізму наукові дослідження та оцінка ризиків *de facto* стають і *de jure* мають бути предметом демократичного (політичного – Авт.) процесу. Ця вихідна посилка «заохочується теоретиками постмодерну, які заявляють, що науковим дослідженням як таким не можна довіряти, оскільки як соціальна інновація наукове дослідження носить політичний характер і, отже, має здійснюватися як таке, що несе певний невисловлений політичний порядок денний» [Kuntz 2020] – так описує світоглядні зрушення французький біотехнолог Марсель Кунц, який відчуває явну ностальгію за логічною схемою класичної науки та принципом етичної нейтральності наукового знання. Це, проте, не скасовує точність самого діагнозу.

Висновок.

Вибір актуальних технологічних проєктів і форм їхнього інституційного забезпечення визначається, переважно, гео- та біополітичною мотивацією місцевих еліт та наявними в їх розпорядженні гуманітарними та іншими конвергентними технологіями.

Як приклад, уже на першій стадії коронавірусної пандемії експерти виділили принаймні сім різних моделей адаптивної стратегії соціуму, які ще й змінювалися з часом: соціал-дарвіністську (утилітарну), кантіанську, лібертаріанську, модель забезпечення біополітичної безпеки, посткапіталістичну, біхевіористську, соціал-демократичну [Кузь, Чешко 2021а].

Цей список потребує подальшої деталізації, оскільки акцент робиться на протиставленні політичної демократії та тоталітаризму (авторитаризму), а точніше, гуманістичного індивідуалізму західного типу та конфуціансько-марксистського тлумачення пріоритету «суспільного блага», і моделі першого типу значно деталізовані порівняно з іншими. Як мінімум, слід додати ще й «ісламську» модель [Al Eid, Arnout 2020].

Ще раз наголосимо, що для сучасної неоліберальної політичної демократії біовлада та її теоретичне розуміння (біополітика) є найбільш ефективним інструментом та технологією стабілізації сценаріїв та тенденцій глобально-еволюційного процесу, оптимальних у рамках цієї ідеологічної системи [Чешко, Кузь 2019].

При цьому міжнародно-політичний фактор «вписується» у загальний соціальний та культурний ландшафт та його результуюче значення виявляється різноспрямованим. Як приклад, статистичний аналіз продемонстрував [Achim et al. 2021], що в умовах коронавірусної пандемії політична демократія гальмувала її розвиток у країнах з високим рівнем доходів населення і посилювала в альтернативному випадку. Це спостереження змушує нас проаналізувати наступну базисну категорію цивілізаційної еволюції – «трансбіополітичний хронотоп».

Бібліографічні посилання

- Achim, M.V., Văidean, V.L., Borlea, S.N., Florescu, D.R., Muntean, N. (2021). Democracy and the Covid-19 Pandemic. A Cross-Country Perspective within Cultural Context. *International Journal of Business and Society*, 22(2), 546-573. DOI: <https://doi.org/10.33736/ijbs.3734.2021>
- Al Eid, N. A., Arnout, B. A. (2020). Crisis and disaster management in the light of the Islamic approach: COVID-19 pandemic crisis as a model (a qualitative study using the grounded theory). *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2217. DOI: <https://doi.org/10.1002/pa.2217>
- Barrios, R.E. (2017). What does catastrophe reveal for whom? The anthropology of crises and disasters at the onset of the Anthropocene. *Annual Review of Anthropology*, 46, 151-166. DOI: <https://doi.org/10.1146/>

annurev-anthro-102116-041635

- Bartha, K. (2021). *Cosmos vs. Anthropocene Multi-scalar Praxis for Socio-environmental Justice with Adrienne Maree Brown's Emergent Strategy*, в: G.Dürbeck, P.Hüpkes (Eds.) *Narratives of Scale in the Anthropocene: Imagining Human Responsibility in an Age of Scalar Complexity*, New York: Routledge, 177-192. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003136989>
- Bergman Rosamond, A., Gammeltoft-Hansen, T., Hamza, M., Hearn, J., Ramasar, V., Rydström, H.(2020). The Case for Interdisciplinary Crises Studies. *Global Discourse: A Developmental Journal of Research in Politics and International Relations*. DOI: <https://doi.org/10.1332/204378920X15802967811683>
- Berman, J.M. (2020). *Anti-vaxxers: how to challenge a misinformed movement*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Bird, R. C. (2020). Anti-GMO and Vaccine-Autism Public Policy Campaigns in the Court of Public Opinion. *Hastings Law Journal*, 72, 719. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://repository.uchastings.edu/hastings_law_journal/vol72/iss3/1 (дата звернення 19.08.22)
- CAREC Institute. (2021). Анализ отношения общества к вакцинации от COVID-19 в отдельных странах. Аналитический отчет. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.carecinstitute.org/wp-content/uploads/2021/04/CAREC-Institute-vaccination-attitudes-report-RUS-22-Apr-2021.pdf> (дата звернення 17.08.22)
- Dalby, S. (2020). *Anthropocene Geopolitics: Globalization, Security, Sustainability*. University of Ottawa Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvx5w8dk>
- De Figueiredo, A., Simas, C., Karafillakis, E., Paterson, P., Larson, H.J. (2020). Mapping global trends in vaccine confidence and investigating barriers to vaccine uptake: a large-scale retrospective temporal modelling study. *The Lancet*, 396(10255), 898-908. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31558-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31558-0)
- Dryzek, J.S., Pickering, J. (2018). *The politics of the Anthropocene*. Oxford University Press.
- Fremaux, A. (2019). *After the Anthropocene: Green republicanism in a post-capitalist world*. Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-11120-5>
- Garbarino, C. (2022). Social, Moral and Legal Rules, Biopolitics and the Covid-19 Crisis. *Global Jurist*, 22(2), 231-260. DOI: <https://doi.org/10.1515/gj-2021-0060>
- Hilbeck, A., Meyer, H., Wynne, B., Millstone, E. (2020). GMO regulations and their interpretation: how EFSA's guidance on risk assessments of GMOs is bound to fail. *Environmental Sciences Europe*, 32(1), 1-15. DOI:10.1186/s12302-020-00325-6
- Hoły-Luczaj, M., Blok, V. (2019). How to deal with hybrids in the anthropocene? Towards a philosophy of technology and environmental philosophy 2.0. *Environmental Values*, 28(3), 325-346. DOI: <https://doi.org/10.3197/096327119X15519764179818>
- Hotez, P.J. (2020). Anti-science extremism in America: escalating and globalizing. *Microbes and infection*, 22(10), 505-507. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.micinf.2020.09.005>
- Jia, H. (2021). *Science in Movements: Knowledge Control and Social Contestation in China's Hydropower, GMO and Nuclear Controversies*. New York: Routledge. Retrieved from <https://library.oapen.org/bitstream/id/31d9c336-a3f7-4525-99a7-7190887f3274/9781000418385.pdf> (дата звернення 17.08.22)
- Kelly, D. (2019). *Politics and the Anthropocene*. John Wiley & Sons.
- Kuntz, M. (2020). Technological Risks (GMO, Gene Editing), What Is the Problem With Europe? A Broader Historical Perspective. *Front. Bioeng. Biotechnol.* 8:557115. DOI: 10.3389/fbioe.2020.557115
- Latkin, C.A., Dayton, L., Yi, G., Konstantopoulos, A., Boodram, B. (2021). Trust in a COVID-19 vaccine in the US: A social-ecological perspective. *Social science & medicine (1982)*, 270, 113684. doi: 10.1016/j.socscimed.2021.113684
- Lazarus, J.V., Ratzan, S.C., Palayew, A., Gostin, L.O., Larson, H.J., Rabin, K., Kimball, S., El-Mohandes, A. (2021). A global survey of potential acceptance of a COVID-19 vaccine. *Nature medicine*, 27, 225-228. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-020-1124-9>
- Lolas, F. (2016). Bioethics as hybrid epistemic culture: a comment to Agazzi. *Bioethics UPdate*, 2(1), 66-71. DOI: 10.1016/j.bioet.2016.04.001
- Luhmann, N. (2017). *Risk* (1st ed.). Taylor and Francis. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.perlego.com/book/1579666/risk-pdf> (Original work published 2017). (дата звернення 15.08.22)
- Motta, M., Callaghan, T., Sylvester, S., Lunz-Trujillo, K. (2021). Identifying the prevalence, correlates, and

- policy consequences of anti-vaccine social identity. *Politics, Groups, and Identities*, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/21565503.2021.1932528>
- Our World in Data. (2021). Coronavirus (COVID-19) Vaccinations. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations> (дата звернення 15.08.22)
- Potthast, T. (2000). Bioethics and epistemic-moral hybrids: Perspectives from the history of science. *Biomedical Ethics Newsletter: Newsletter of the European Network for Biomedical Ethics*, 5(1), 20-23.
- Purdy, J. (2015). *After Nature: A Politics for the Anthropocene*, Cambridge, MA and London, England: Harvard University Press. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674915671>
- Reyes-Galindo, L. (2021). Post-truth and science: Looking beyond the Global North. In Ludwig, D., Koskinen, I., Mncube, Z., Poliseli, L., & Reyes-Galindo, L. (Eds.). *Global Epistemologies and Philosophies of Science*, 183-195. London, New York: Routledge.
- Rydström, H., Hamza, M., Gammeltoft-Hansen, T., Berggren, V. (Eds.) (2022). Critical Explorations of Crisis: Politics, Precariousness, and Potentialities. *Global Discourse: A Developmental Journal of Research in Politics and International Relations*, 12(3-4), 1-4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://portal.research.lu.se/en/publications/critical-explorations-of-crisis-politics-precarioussness-and-poten> (дата звернення 15.08.22)
- Schnurr, M.A. (2019). *Africa's gene revolution: Genetically modified crops and the future of African agriculture*. Montreal: McGill-Queen's Press-MQUP. DOI: <https://doi.org/10.1080/2325548X.2021.1883358>
- Sterling-Folker, J. et al. (2021). Forum: Thinking Theoretic ally in Unsettled Times: COVID-19 and Beyond. *International Studies Review*, 23(3), 1100-1125. DOI: <https://doi.org/10.1093/isr/viab018>
- World Health Organization. (2019). *Ten threats to global health in 2019*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019> (дата звернення 15.08.22)
- Горошко, Н.В., Емельянова, Е.К., Пацала, С.В. (2021). Проблема ковид-антивакцинаторства: Россия на мировом фоне. *Социальные аспекты здоровья населения [сетевое издание]*, 67(4):3. DOI: 10.21045/2071-5021-2021-67-4-3
- Громенко, Е.С., Павлова, А.С., Приёмшева, М.Н. (2021). О «ковидно-коронавирусных» процессах в русском языке 2020 года. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 65(1), 51-70. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://akjournals.com/view/journals/060/65/1/article-p51.xml> (дата звернення 13.08.22)
- Йонас, Г. (2001). *Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації*. К.: Лібра.
- Кривчик, Г.Г., Накашидзе, І.С. (2021). Вакцинація від COVID-19 в Україні: передісторія та початок процесу. *Modern Scientific Researches*, 15(2), 125-130. DOI: 10.30889/2523-4692.2021-15-02-030
- Кузь, О., Чешко, В. (2021b). Трансбіополітика: онтологія та метатеорія керованої еволюції. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 4(1), 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15421/342110>
- Кузь, О.М., Чешко, В.Ф. (2021a). Трансбіополітичний тренд пандемії COVID-19: від політичної глобалізації до політики глобальної еволюції. *Політикус*, 3, 122-130. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.19>
- Чешко В.Ф., Кузь О.Н. (2019). Технология биополитики и биополитика технологии (метафизическое и политико-антропологическое эссе). *Практична філософія*, 4(74), 42-52.

References

- Achim, M.V., Văidean, V.L., Borlea, S.N., Florescu, D.R., & Muntean, N. (2021). Democracy and the Covid-19 Pandemic. A Cross-Country Perspective within Cultural Context. *International Journal of Business and Society*, 22(2), 546-573. DOI: <https://doi.org/10.33736/ijbs.3734.2021>
- Al Eid, N.A., & Arnout, B.A. (2020). Crisis and disaster management in the light of the Islamic approach: COVID-19 pandemic crisis as a model (a qualitative study using the grounded theory). *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2217. DOI: <https://doi.org/10.1002/pa.2217>
- Barrios, R.E. (2017). What does catastrophe reveal for whom? The anthropology of crises and disasters at the onset of the Anthropocene. *Annual Review of Anthropology*, 46, 151-166. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102116-041635>
- Bartha, K. (2021). *Cosmos vs. Anthropocene Multi-scalar Praxis for Socio-environmental Justice with*

- Adrienne Maree Brown's Emergent Strategyn*, in: G.Dürbeck & P.Hüpkes (Eds.) *Narratives of Scale in the Anthropocene: Imagining Human Responsibility in an Age of Scalar Complexity*. New York: Routledge, 177-192. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003136989>
- Bergman Rosamond, A., Gammeltoft-Hansen, T., Hamza, M., Hearn, J., Ramasar, V., & Rydström, H. (2020). The Case for Interdisciplinary Crises Studies. *Global Discourse: A Developmental Journal of Research in Politics and International Relations*. DOI: <https://doi.org/10.1332/204378920X15802967811683>
- Berman, J. M. (2020). *Anti-vaxxers: how to challenge a misinformed movement*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Bird, R. C. (2020). Anti-GMO and Vaccine-Autism Public Policy Campaigns in the Court of Public Opinion. *Hastings Law Journal*, 72, 719. Retrieved August 19, 2022 from https://repository.uchastings.edu/hastings_law_journal/vol72/iss3/1
- CAREC Institute. (2021). Анализ отношения общества к вакцинации от COVID-19 в отдельных странах. Аналитический отчет. Retrieved August 17, 2022 from <https://www.carecinstitute.org/wp-content/uploads/2021/04/CAREC-Institute-vaccination-attitudes-report-RUS-22-Apr-2021.pdf>
- Cheshko, V.F. & Kuz, O.N. (2019). Tekhnologiya biopolitiki i biopolitika tekhnologii (metafizicheskoe i politiko-antropologicheskoe esse) [Technology of biopolitics and biopolitics technologies (metaphysical, political and anthropological essay)]. *Praktichna filosofiya*, 4, 43-53. (in Russian)
- Dalby, S. (2020). *Anthropocene Geopolitics: Globalization, Security, Sustainability*. University of Ottawa Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvx5w8dk>
- De Figueiredo, A., Simas, C., Karafillakis, E., Paterson, P., & Larson, H.J. (2020). Mapping global trends in vaccine confidence and investigating barriers to vaccine uptake: a large-scale retrospective temporal modelling study. *The Lancet*, 396(10255), 898-908. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31558-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31558-0)
- Dryzek, J.S., & Pickering, J. (2018). *The politics of the Anthropocene*. Oxford University Press.
- Fremaux, A. (2019). *After the Anthropocene: Green republicanism in a post-capitalist world*. Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-11120-5>
- Garbarino, C. (2022). Social, Moral and Legal Rules, Biopolitics and the Covid-19 Crisis. *Global Jurist*, 22(2), 231-260. DOI: <https://doi.org/10.1515/gj-2021-0060>
- Goroshko, N.V., Emel'yanova, E.K., & Pacala, S.V. (2021). Problema kovid-antivakcinatorstva: Rossiya na mirovom fone [The problem of covid anti-vaccination: Russia against the global background]. *Social'nye aspekty zdorov'ya naseleniya* [setevoe izdanie], 67(4):3. DOI: 10.21045/2071-5021-2021-67-4-3 (in Russian)
- Gromenko, E.S., Pavlova, A.S., & Priyomysheva, M.N. (2021). O «kovidno-koronavirusnyh» processah v russkom yazyke 2020 goda [On the “covid-coronavirus” processes in the Russian language of 2020]. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 65(1), 51-70. Retrieved Aug 13, 2022, from <https://akjournals.com/view/journals/060/65/1/article-p51.xml> (in Russian)
- Hilbeck, A., Meyer, H., Wynne, B. & Millstone, E. (2020). GMO regulations and their interpretation: how EFSA's guidance on risk assessments of GMOs is bound to fail. *Environmental Sciences Europe*, 32(1), 1-15. DOI:10.1186/s12302-020-00325-6
- Hoły-Luczaj, M. & Blok, V. (2019). How to deal with hybrids in the anthropocene? Towards a philosophy of technology and environmental philosophy 2.0. *Environmental Values*, 28(3), 325-346. DOI: <https://doi.org/10.3197/096327119X15519764179818>
- Hotez P.J. (2020). Anti-science extremism in America: escalating and globalizing. *Microbes and infection*, 22(10), 505-507. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.micinf.2020.09.005>
- Jia, H. (2021). *Science in Movements: Knowledge Control and Social Contestation in China's Hydropower, GMO and Nuclear Controversies*. New York: Routledge. Retrieved August 17, 2022 from <https://library.oapen.org/bitstream/id/31d9c336-a3f7-4525-99a7-7190887f3274/9781000418385.pdf>
- Kelly, D. (2019). *Politics and the Anthropocene*. John Wiley & Sons.
- Kryvchyk, H.H., & Nakashydzhe, I.S. (2021). Vaktsynatsiia vid COVID-19 v Ukraini: peredistoriia ta pochatok protsesu [Vaccination against COVID-19 in Ukraine: background and beginning of the process]. *Modern Scientific Researches*, 15(2), 125-130. DOI: 10.30889/2523-4692.2021-15-02-030. (in Ukrainian)
- Kuntz, M. (2020). Technological Risks (GMO, Gene Editing), What Is the Problem With Europe? A Broader

- Historical Perspective. *Front. Bioeng. Biotechnol.* 8:557115. DOI: 10.3389/fbioe.2020.557115
- Kuz, O., & Cheshko, V. (2021b). Transbiopolityka: ontolohiia ta metateoriia kerovanoi evoliutsii [Transbiopolitics: ontology and metatheory of managed evolution]. *Epistemolohichni doslidzhennia v filosofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh*, 4(1), 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15421/342110> (in Ukrainian)
- Kuz, O.M., & Cheshko, V.F. (2021a). Transbiopolitychnyi trend pandemii COVID-19: vid politychnoi hlobalizatsii do polityky hlobalnoi evoliutsii [Transbiopolitical trend of the covid-19 pandemic: from political globalization to policy of global evolution]. *Politykus*, 3, 122-130. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.19> (In Ukrainian)
- Latkin, C.A., Dayton, L., Yi, G., Konstantopoulos, A., & Boodram, B. (2021). Trust in a COVID-19 vaccine in the US: A social-ecological perspective. *Social science & medicine (1982)*, 270, 113684. doi: 10.1016/j.socscimed.2021.113684
- Lazarus, J.V., Ratzan, S.C., Palayew, A., Gostin, L.O., Larson, H.J., Rabin, K., Kimball, S. & El-Mohandes, A. (2021). A global survey of potential acceptance of a COVID-19 vaccine. *Nature medicine*, 27, 225-228. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-020-1124-9>
- Lolas, F. (2016). Bioethics as hybrid epistemic culture: a comment to Agazzi. *Bioethics UDate*, 2(1), 66-71. DOI: 10.1016/j.bioet.2016.04.001
- Luhmann, N. (2017). *Risk* (1st ed.). Taylor and Francis. Retrieved August 15, 2022 from <https://www.perlego.com/book/1579666/risk-pdf> (Original work published 2017)
- Motta, M., Callaghan, T., Sylvester, S., & Lunz-Trujillo, K. (2021). Identifying the prevalence, correlates, and policy consequences of anti-vaccine social identity. *Politics, Groups, and Identities*, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/21565503.2021.1932528>
- Our World in Data (2021). Coronavirus (COVID-19) Vaccinations. Retrieved August 19, 2022 from <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>
- Potthast, T. (2000). Bioethics and epistemic-moral hybrids: Perspectives from the history of science. *Biomedical Ethics Newsletter: Newsletter of the European Network for Biomedical Ethics*, 5(1), 20-23.
- Purdy, J. (2015). *After Nature: A Politics for the Anthropocene*, Cambridge, MA and London, England: Harvard University Press. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674915671>
- Reyes-Galindo, L. (2021). Post-truth and science: Looking beyond the Global North. In Ludwig, D., Koskinen, I., Mncube, Z., Poliseli, L., & Reyes-Galindo, L. (Eds.). *Global Epistemologies and Philosophies of Science* (pp. 183-195). London, New York: Routledge.
- Rydström, H., Hamza, M., Gammeltoft-Hansen, T. & Berggren, V. (Eds.) (2022). Critical Explorations of Crisis: Politics, Precariousness, and Potentialities. *Global Discourse: A Developmental Journal of Research in Politics and International Relations*, 12(3-4), 1-4. Retrieved August 15, 2022 from <https://portal.research.lu.se/en/publications/critical-explorations-of-crisis-politics-precariousness-and-poten>
- Schnurr, M. A. (2019). *Africa's gene revolution: Genetically modified crops and the future of African agriculture*. Montreal: McGill-Queen's Press-MQUP. DOI: <https://doi.org/10.1080/2325548X.2021.1883358>
- Sterling-Folker, J. et al. (2021). Forum: Thinking Theoretic ally in Unsettled Times: COVID-19 and Beyond. *International Studies Review*, 23(3), 1100-1125. DOI: <https://doi.org/10.1093/isr/viab018>
- World Health Organization. (2019). *Ten threats to global health in 2019*. Retrieved August 15, 2022 from <https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019>
- Yonas, H. (2001). *Pryntsyv vidpovidalnosti. U poshukakh etyky dlia tekhnolohichnoi tsyvilizatsii* [The principle of responsibility. In Search of Ethics for a Technological Civilization]. K.: Libra. (in Ukrainian)